

Oahppoplána - biepmu ja dearvvašvuodža

oahppoplána

Dette er en nordsamisk oversettelse av den fastsatte læreplanen.
Læreplanen er fastsatt på dárogiella.

Máhttodepartemeanta mearridan láhkaásahussan 15.11.2019.
Máhttodepartemeanta mearridan eksámenortnega 29.6.2020.

Gusto 01.08.2020 rájes

Fága birra

Fága relevánsa ja guovddáš árvvut

Biebmu ja dearvvašvuohta lea guovddáš fága ovdánahttit áddejumi biebmodoalu ja dearvvašvuoda oktavuođaide. Biepmus ja dearvvašvuodas galget oahppit oahppat plánet ja ráhkadir biepmu ja vásihit borramiid ovttas earáiguin. Fága galgá váikkuhit dasa ahte oahppit ovdánahttet gelbbolašvuohta hálddašit iežaset eallima. Fága bokte galget oahppit oažžut máhtu sámi kulturárbbi birra mas biebmoárbevierut gullet oktii luonduin ja eallinvugiin iešguđet guovlluin. Danne lea málssolaš geavahit sámi doahpagaaid, dajahusaid ja mitalusaid gulahallamis ja ovttasdoaibmamis. Ráhkadir biepmu báikkalaš biebmogálvvuigin iešguđet oktavuođain dagaha ahte oahppit ohpet birget, ja dat addá maiddái sidjiide áddejumi mat árvvut leat biebmoregiovnnain. Biebmu ja dearvvašvuohta galgá leat mielde ovddideamen álbmotdearvvašvuoda, biebmoilu ja beroštumi biebmogálvvuid šláddjivuhtii ja borranvieruide servodagas. Biebmu ja dearvvašvuohta galgá arvvosmahttit kreativitehta, ovttasbarggu ja čađahannávccaid.

Buot fágat galget leat mielde duohtandahkamin oahpahusa árvovuođu. Biebmu ja dearvvašvuohta galgá praktikhalaš bargguid, suokkardeami ja estehtalaš ovdanbuktinvugiid bokte váikkuhit dasa ahte oahppit ovdánahttet beroštumi ja kreatiiva ja hutkás dáidduid. Sosiála searvevuoda bokte biebmoráhkadeamis ja borramiin galgá fága leat mielde ovddideamen ovttasbarggu, áddejumi, fuola ja árvvusatnima nubbi nubbái, ja bidjat vuodú ovttáárvosašvuhtii ja dásseárvui. Biebmoráhkadeapmi ja borramat leat čadnon oktavuhtii ja árvvasvuhtii. Dihtomielalašvuohta biebmoárbevieruid ja biebmoriggodagaid girjáivuođa birra Sámis ja davviguovlluin sáhttá addit áddejumi ja eanet beroštumi ja árvvusatnima kultuvrrain eará osiin málmmis. Oktasaš referánsarámmat sáhttet addit positiivvalaš identitehtaovdáneami. Biebmu ja dearvvašvuohta galgá leat mielde ovdánahttimin kritikhalaš jurddašeami, ehtalaš dihtomielalašvuoda ja ovddasvástádusdovddu ohppiin, vai sii máhttet válljet biepmu mii lea sihke dearvvašvuodaovddideaddji ja guoddevaš. Oahppoplána lea vuodđuduvvon sámi árvvuide, gillii, kultuvrii ja servodateallimii.

Guovddášelemeanttat

Dearvvašvuodaovddideaddji biebmodoallu

Biebmoráhkadeami ja ráhkkanahttima bokte borramii galget oahppit beassat vásihit biebmoilu ja ovdánahttit máhtu dorvolaš biepmu ja dearvvašvuodaovddideaddji biebmodoalu birra. Dearvvašvuodaeiseválddiid biebmorávvagat leat oahpahusa guovddážis, ja oahppit galget oažžut áddejumi oktavuođas gaskal biebmoávdnasiid ja dearvvašvuoda ja

ovdánahttit gelbbolašvuoden máhttien válljet dearvvašlaš ja mánjggabealat biebmodoalu.

Guoddevaš borrandábit ja guoddevaš geavaheapmi

Biepmu geavaheapmi ja válljen váikkuha indiviidii, birrasii ja málbmái gos eallit. Borramiid plánema ja biebmoráhkadeami bokte galget oahppit oahppat ávkkástallat biebmoávdnsiid ja biebmobázahusaid, ja áddet ahte biebmu lea ráddjejuvpon resursa, vai ohpet guoddevaš borrandábiid ja šaddet dihtomielalaš geavaheaddjin.

Biebmu ja borramat identitehta- ja kulturovdanbuktimin

Biebmo- ja borrankultuvra rievda dađistaga, ja dasa váikkuhit biebmoávnasgeavaheapmi, máhttu, árbevierut ja sosiála dahje oskkolaš norpmat ja árvvut. Biebmoráhkadeapmi ja borramat leat suokkardeami, ovttasbarggu ja ovttashábmemma sosiála arenat. Norgga ja eará riikkaid biebmokultuvrraid ja kultuvrralaš doaimmaid deaivvadeamit ovddidit girjáviuođa ja lasihit áddejumi, dihtomielalašvuoden ja diehtoáŋgirvuoden. Ná galget oahppit beassat vásihit borranilu ovttas ja ná sahttet min biebmokultuvrrat sihke ođasmahttojuvvot ja seailluhuvvot.

Fágaidrasttideaddji fáttát

Álbtotdearvvasvuohta ja eallimis birgen

Biebmu ja dearvvašvuohta-fágas álbtotdearvvašvuoden ja eallinhálldašeami fágaidrasttildeaddji fáttás galget oahppit oažžut máhtu biebmogálvvuid ja borrandábiid birra mat leat buori dearvvašvuoden vuodđun. Biepmu ja borramiid plánema ja ráhkadeami bokte galget oahppit oažžut buori áddejumi nationála biebmorávvagiin. Fága galgá leat mielde ovddideamen álbtotdearvvašvuoden ja eastadit eallinvuohkedávddaid. Dat galgá oahpahit eallinhálldašeami ovttaskas oahppái ja leat mielde geahpedeamen sosiála dearvvašvuoden aerohusaid. Borransearvevuohta ja praktikhalaš ovttasbargu fágas galgá leat mielde nannemin ohppiid iešdovddu ja sin vásáhusaid gullevašvuodjas ja searvevuodjas. Biebmoráhkadeapmi luondu iešguđetlágan dálkkiid áigge sahtta addit hálddašangálga ja eallinhálldašeami.

Guoddevaš ovdáneapmi

Biebmu ja dearvvašvuoden-fágas lea guoddevaš ovdáneami fágaidrasttildeaddji fáttás sahka deattuhit dan ahte sihke biebmobuvttadeapmi ja biebmogolaheapmi berrejít dáhpáhuvvat nu, ahte eai leat vahágin nationálalaččat eai ge globálalaččat, eai dál eai ge boahtteáiggis. Fága galgá váikkuhit dasa ahte oahppit šaddet dihtomielalažjan sihke ehtalaš ja ekonomalaš áššiide biebmobuvttadeami ja biebmogolaheami birra ja biebmoresurssaid juohkimis, vai sii sahttet dahkat vásstolaš válljejumiid ja

ovdánahttit buriid árvvuid ja miellaguottuid. Fága galgá váikkuhit dasa ahte oahppit ovdánahttet máhtu mo biepmu fidnen laktása globála ja struktuvrralaš beliide. Biebmolasáhus, biebmoávnasgávppašeapmi, biebmosuverenitehta ja globála ja regionála biebmosihkkarvuhta leat guovddáš fáttát. Go ávkkástallá báikkálaš biebmoresurssaid árbemáhtu ja guoddevaš luonddudoalu vuodul, de sahttet oahppit oažžut áddejumi árvvuin ja vejolašvuodain boahtteáiggis.

Vuodđogálggat

Njálmmálaš gálggat

Njálmmálaš gálggat biepmus ja dearvašvuodas lea máhttit gaskkustit fágalaš imaštallama ja reflekšuvnna mualalusaid ja ságastallamiid, digaštallamiid ja ovdanbuktimiid bokte. Njálmmálaš gálggaid ovdánahttin biepmus ja dearvašvuodas vuolgá ságastallamis biebmoráhkadeami birra dasa ahte ovdanbuktit ja digaštallat eanet ahte eanet kompleaksa fáttáid dearvašvuoda, biebmogolaheami ja biebmosihkkarvuoda birra. Dađistaga fertejít oahppit geavahit eanet fágasániid go galget vuoduštit iežaset válljejumiid, dahje go galget searvat fágalaš digaštallamiidda.

Máhttit čállit

Máhttit čállit biepmus ja dearvašvuodas lea hábmet teavsttaid maid geavaha biebmoráhkadeamis ja borramiid oktavuođas. Máhttit čállit fágas lea maiddái gaskkustit fágalaš gelbbolašvuoda ja máhttit albmanahitt oaiviliid ja válljejumiid. Čállingálggaid ovdánahttin biepmus ja dearvašvuodas vuolgá máhttimis čállit álkes gávppašanlisttuid ja oanehis, ovttastuvvon teavsttaid dasa ahte máhttit plánet ja hábmet biebmorávvagiid ja fáluid.

Máhttit lohkat

Máhttit lohkat biepmus ja dearvašvuodas lea áddet, dulkot ja árvvoštallat biebmorávvagiid, tabeallaid ja illustrašuvnnaid biebmoráhkadeami oktavuođas. Lea maiddái áddet ja árvvoštallat áigeguovdilis fágateavsttaid. Lohkangálggaid ovdánahttin fágas vuolá áddemis álkes illustrašuvnnaid ja ovttastuvvon teavsttaid báhpáris ja šearpmas dasa ahte dulkot ja kritikhalaččat árvvoštallat eanet kompleaksa fágateavsttaid, govvoiid ja tabeallaid iešguđet median.

Máhttit rehkenastit

Máhttit rehkenastit biepmus ja dearvašvuodas lea dovdát ja geavahit loguid ja voluma, deattu, hivvodaga, cuovkkaid, gorreloguid, áiggi, temperaturvrra ja geometralaš govvoiid namahusaid biebmoráhkadeami oktavuođas. Dat lea maiddái rehkenastit ja árvvoštallat biebmorávvagiid poršuvnnaid ja gaskkustit loguid ja lohkomateriálaid go galgá buohtastahttit dahje digaštallat fágalaš ja

fágaidrasttildeaddji fáttáid. Rehkenastingálggaid ovdánahttin vuolgá máhttimis geavahit rivttes latnja- ja deaddoovttagaid ja ráhkadit álkes diagrámmaid ja tabeallaid dasa ahte máhttít geavahit iešguðetlágan matematikhalaš gálggaid biebmoráhkadeami plánemis ja čaðaheamis. Dasto gullá ovdánahttimii máhttít ráhkadit eanet kompleaksa tabeallaid ja govvoiid čálalaš bargguin.

Digitála gálggat

Digitála gálggat biepmus ja dearvvašvuodas lea máhttít geavahit máŋggalágan digitála resurssaid ja teknologijiaid nannet praktikhalaš biebmoráhkadangálggaid. Lea maiddái gaskkustit ja árvvoštallat digitála teaksta-, jietna-, govva- ja filbmafiillaid mat leat áigeguovdilat ja mearkkašahttit fágii. Digitála gálggaid ovdánahttin biepmus ja dearvvašvuodas vuolgá máhttimis geavahit digitála resurssaid ohcat dieðuid, čuovvut biebmorávvagiid ja ovdanbuktit faktaid, dasa ahte máhttít geavahit máŋggalágan digitála resurssaid kritikhkalaččat árvvoštallat dieðuid iešguðetlágan mediain ja muitalit fágalaš reflekšuvnnaid birra. Ovdánahttin sáhttá maiddái vuolgit álkes teknologija geavaheamis dasa ahte geavahit guhkás ovdánan teknologija biebmoráhkadeami oktavuođas.

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan 4. ceahki maŋŋá

Gealbomihttomearit 4. ceahki maŋŋá

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttít

- čuovvut buori hygiena prinsihpaid biebmoráhkadeami oktavuođas
- geavahit reaidduid, latnja- ja deaddoovttagaid ja álkes teknikhkaid biebmoráhkadeami oktavuođas
- dovdát máisttuid biepmus ja imaštallat manne olbmot vásihit máisttuid iešguðet láhkai
- muitalit mat leat dearvvašlaš ja máŋggabealat biepmu dovdomearkkat ja manne dat leat dehálaččat dearvvašvuhtii
- searvat báikkálaš biebmogálvvuid ávkkástallamii ja biebmogilvimii borramušráhkadeami várás
- ávkkástallat báikkálaš biebmogálvvuid biebmoráhkadeamis ja ovdanbuktit buvttadanviđji lađđasiid biebmogálvvus borramin
- áimmahušsat biepmu, čilget manne lea dehálaš dahkat dan ja muitalit árbevirolaš vugiid birra gieđahallat orgánalaš bázahusaid
- čaðahit borramiid dollagáttis ja eará árbevirolaš sajiin ja geavahit muitalusaid reflekeret sihkkarvuoda birra ja luondu vuhtiiváldima birra

- ráhkadir álkes ja máŋggabealat borramiid ja ságastallat borrandábiid birra norgga ja sámi kultuvrras ja eará kultuvrrain, ja árvvuid birra boradit ovttas earáiguin

Dađistaga árvvoštallan

Dađistaga árvvoštallan galgá leat mielde ovddideamen oahppama ja gelbbolašvuoda fágas. Oahppit čájehit ja ovdánahttet gelbbolašvuoda biepmus ja dearvvašvuodas 1., 2., 3. ja 4. ceahkis go ráhkadir biepmu ja láhčet borramiid, ja go ságastallet mo biebmoválljen ja borramat sáhttet váikkuhit min dearvvašvuhtii ja málbmái gos eallit.

Oahpaheaddji galgá diktit ohppiid váikkuhit oahpahussii ja arvosmahttit oahppanhálu máŋggabealat, praktikhalaš bargguid bokte gievkkonis ja eará heivvolaš oahppanarenain. Oahpaheaddji ja oahppit galget gulahallat ohppiid ovdáneami birra biepmus ja dearvvašvuodas. Oahppit galget beassat geahčaladdat. Ohppiid čájehuvvon gelbbolašvuoda vuodul galget oahppit beassat muitalit maid sii orrot máhttimin ja maid máhttet buorebut go ovdal. Oahpaheaddji galgá oaivadir viidásit oahppama birra ja heivehit oahpahusa nu ahte oahppit besset geavahit rávvagiid ovddidit iežaset gelbbolašvuoda ráhkadir árbevirolaš biepmuid mat addet vuodu buori dearvvašvuhtii ja šaddat diehtomielalaš golaheaddjin.

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan 7. ceahkki

Gealbomihttomearit 7. ceahki manjá

Oahpahusa mihttomeari lea ahte oahppi galgá máhttit

- geavahit reaidduid, vuodđoteknikhaid ja biebmoráhkadanmetodaid ráhkadir dorvvolaš ja guoddevaš biepmu mii addá vuodu buori dearvvašvuhtii
- geavahit áiccuid suokkardit ja árvvoštallat biepmu máisttuid ja tekstuvrra ja suokkardit biebmobardima lihttái guossoheami várás
- dovdát ja válldahit vuodđomáisttuid ja suokkardit ja digaštallat mo máisttut sáhttet váikkuhit biebmopreferánssaide ja biebmoválljejupmái
- geavahit biebmorávvagiid biebmoráhkadeamis, maiddái njálmmálaš, ja rehkenastit ja árvvoštallat poršuvnnaid hivvodaga, sihke digitála resurssaid vehkiin ja daid haga
- čájehit oktavuodáid gaskal biebmogálvoavkkuid ja biebmóávdnsaid mat leat dehálačcat buori dearvvašvuhtii
- geavahit biebmokerkema ja biebmodoallomodeallaid ráhkadir dearvvašlaš, máŋggabealat ja guoddevaš biebmodoalu ja reflekeret iežas válljejumiid birra
- geavahit digitála reaidduid buohtastahttit ja ságaškušsat sisdoalločilgehусaid ja máidnosiid iešguđet mediain
- fuolahit, gieđahallat ja ávkkástallat biebmogálvvuid guoddevaš láhkai

- geavahit árbevirolašmáhtu biebmogolaheami birra ja reflekteret iežas biebmogolaheami birra
- ráhkadir biepmu dolas ja eará árbevirolaš biebmoráhkadanarenain ja ságastallat borranvieruid birra goađis/lávus ja mo sosiála searvevuhta borramiin sáhttá leat mielde nannemin buori dearvašvuoda
- ráhkadir biepmuid iežas kultuvras ja eará kultuvrain ja buohtastahttit biebmogálvogeavaheami ja borranvieruid, ja reflekteret mo biebmóárbevierut gullet oktii luondduin ja eallinvugiin iešguđet guovlluin.

Dađistaga árvvoštallan

Dađistaga árvvoštallan galgá leat mielde ovddideamen oahppama ja gelbbolašvuoda fágas. Oahppit čájehit ja ovdánahttet gelbbolašvuoda biepmus ja dearvašvuodás 5., 6. ja 7. ceahkis go ráhkadir, suokkardit ja árvvoštallet biepmu ja borramiid, ja go reflektereit čuołmmaid birra mat gusket biebmodollui, dearvašvuhtii ja biebmogolaheampái.

Oahpaheaddji galgá diktit ohppiid váikkuhit oahpahussii ja arvvosmahttit oahppanhálu máŋggabealat, praktikhalaš bargguid bokte gievkkonis ja eará heivvolaš oahpanarenain. Oahpaheaddji ja oahppit galget gulahallat ohppiid ovdáneami birra biepmus ja dearvašvuodás. Oahppit galget beassat geahččaladdat. Ohppiid čájehuvvon gelbbolašvuoda vuođul galget oahppit beassat mitalit maid sii orrot máhttimin ja maid máhttet buorebut go ovdal. Oahpaheaddji galgá oaivadit viidásit oahppama birra ja heivehit oahpahusa nu ahte oahppit besset geavahit rávvagiid ovddidit iežaset gelbbolašvuoda ráhkadir guoddevaš biepmu mii addá vuođu buori dearvašvuhtii ja šaddat diehtomielalaš golaheaddjin ja biebmokultuvrra gaskkusteaddjin.

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan 10. ceahkki

Gealbomihttomearit 10. ceahki manjá

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttít

- plánet ja geavahit heivvolaš reaidduid, teknihkaid ja biebmoráhkadanmetodaid ráhkadir dorvvoláš ja guoddevaš biepmu mii addá vuođu buori dearvašvuhtii
- geavahit áiccuid árvvoštallat biebmogálvvuid kvalitehta, suokkardit ja kombineret máisttuid biebmoráhkadeamis ja buoridit biebmorávvagiid, fáluid ja biebmobardima lihttái guossoheami várás
- ráhkadir ja geahččaladdat ođđa biepmuid báikkálaš biebmoresurssain
- ságaškušsat mo biebmodoallu sáhttá váikkuhit buori dearvašvuhtii ja geavahit digitála resurssaid árvvoštallat iežas biebmodoalu ja válljet dearvašlaš ja máŋggabealat biebmogálvvuid biebmoráhkadeami oktavuođas

- čilget ja kritikhalaččat árvvoštallat čuoččuhusaid, rávvagiid ja dieđuid biebmodoalu ja dearvvašvuoda birra
- kritikhalaččat árvvoštallat dieđuid biebmobuvttadeami birra ja ságaškuššat mo golaheaddjifápmu sáhttá váikkuhit báikkálaš ja globála biebmobuvttadeapmái
- suokkardit biebmogálvvuid dálkkádatluottaid ja čilget mo biebmoválljen ja biebmogolaheapmi sáhttet váikkuhit birrasii, dálkkádahkii ja biebmosihkkarvuhtii
- geavahit sámi doahpagiid elliid njuovvamis ja rihttemis, guliid čollemiid ja fileteremis ja válldahit mo iešguđet ruovjjit ávkkástallojuvvojit
- suokkardit árbevirolaš seailluhanmetodaid nugo sálten, goikadeapmi ja suovastuhttin iešguđet biebmoguovlluin
- ráhkadit iežas kultuvrra, davviguovlluid kultuvrraid, eamiálbmotkultuvrraid ja eará kultuvrraid biepmu ja buohtastahttit biebmoárbevieruid ja čilget mo identitehta ja gullevašvuohta ovdanbuktojuvvojit ja gaskkustuvvojit biepmu ja borramiid bokte

Dađistaga árvvoštallan

Dađistaga árvvoštallan galgá leat mielde ovddideamen oahppama ja gelbbolašvuoda fágas. Oahppit čájehit ja ovdánahttet gelbbolašvuoda biepmus ja dearvvašvuodás 8., 9. ja 10. ceahkis go ráhkadit, suokkardit ja árvvoštallet biepmu ja borramiid, ja go reflekterejit čuolmmaid birra mat gusket biebmodollui ja dearvvašvuhtii, biebmobuvttadeapmái, biebmoválljemii ja golaheaddjifápmui ja identitehtii ja biebmokultuvrii.

Oahpaheaddji galgá diktit ohppiid váikkuhit oahpahussii ja arvosmahttit oahppanhálu máŋggabealat, praktikhalaš bargguid bokte gievkanis ja eará heivvolaš oahpanarenain. Oahpaheaddji ja oahppit galget gulahallat ohppiid ovdáneami birra biepmus ja dearvvašvuodás. Oahppit galget beassat geahčaladdat. Ohppiid čájehuvvon gelbbolašvuoda vuodul galget oahppit beassat mualit maid sii orrot máhttimin ja reflekteret iežaset fágalaš ovdáneami birra. Oahpaheaddji galgá oaivadit viidásit oahppama birra ja heivehit oahpahusa nu ahte oahppit besset geavahit rávvagiid ovddidit iežaset gelbbolašvuoda ráhkadit guoddevaš biepmu mii addá vuodu buori dearvvašvuhtii ja šaddat diehtomielalaš ja vásttolaš golaheaddjin ja biebmokultuvra gaskkusteaddjin.

Oppalaš árvvoštallan

Oppalašárvosátni galgá čájehit oahppi ollislaš gelbbolašvuoda biepmus ja dearvvašvuodás, go oahpahus loahpahuvvo maŋŋá 10. ceahki. Oahpaheaddji galgá plánet ja láhcít dili nu ahte oahppit besset čájehit iežaset gelbbolašvuoda iešguđet láhkai mat fátmmastit áddejumi, reflekšuvnna ja kritikhalaš jurddašeami iešguđet oktavuođain. Oahpaheaddji galgá bidjat árvosáni biepmus ja dearvvašvuodás oahppi čájehuvvon gelbbolašvuoda vuodul go praktikhalaččat ja suokkardeaddji láhkai lea bargan biepmuin ja

borramiiguin. Árvosáttni galgá maiddái leat oahppi čájehuvvon gelbbolašvuoden vuodul go oahppi lea čájehan máhtu ja áddejumi fága sisdollui ja oktavuođaide.

Árvvoštallanortnet

Oppalaš árvvoštallan

10. jahkeceahkis dahje dan ceahkis mas fága loahpahuvvo: Oahppit galget oažžut ovta oppalašárvosáni.

Eksámen ohppiide

10. jahkeceahkis dahje dan ceahkis mas fága loahpahuvvo: Ohppiin ii leat eksámen.

Eksámen privatistaide

10. jahkeceahkis dahje dan ceahkis mas fága loahpahuvvo: Fágas ii leat privatistaortnet.